

PLANNEN VOOR EEN MEERVOUDIGE TOEKOMST

EEN GESPREK MET LOUIS ALBRECHTS

Stijn Oosterlynck & Pascal Debruyne

Louis Albrechts is, in Vlaanderen, vooral bekend als een van de grondleggers van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Begin dit academiejaar ging dit monument van de ruimtelijke planning in Vlaanderen op emeritaat. Tijd voor een gesprek over het verleden, heden en de toekomst van het maatschappelijk project van de ruimtelijke planning in Vlaanderen.

U studeerde sociologie alvorens u in de ruimtelijke planning terecht kwam. Op welke manier beïnvloedde deze achtergrond in de sociale wetenschappen uw benadering van de planning?

Ik schreef mijn licentiaatverhandeling over medebeheer in de Duitse kool- en staalbedrijven. Onder invloed van het Joegoslavische experiment met medebeheer van bedrijven door de werknemers was er in linkse hoek veel aandacht voor die problematiek. Ik leerde daar dat planning breed gedragen moet worden door de mensen die geraakt worden door de beslissingen. De overgang van sociologie naar planning was niet evident. In sommige vakken, zoals verkeer en vervoer, had je als student sociologie geen achtergrond. Het planningsonderwijs was toen ook zwak, heel sterk gestoeld op de praktijk en miste een wetenschappelijke onderbouwing. De sociologie was dan weer wel sterk in kritische wetenschappelijke analyses, maar miste het oplossingsgericht denken. Ze kwam zelden op de proppen met antwoorden voor de problemen die ze zo scherp analyseerde. Wat me aantrok in planning was de stap van het verklaren van naar het formuleren van oplossingen voor de problemen. De discussie was dan of dit antwoord technocratisch tot stand moest komen of gedragen moest zijn door de actoren die het plan mee moeten realiseren.

Wat bracht u er destijds toe een doctoraat in de planning te maken? Welke maatschappelijke of wetenschappelijke problematiek trok u toen aan?

Ik wilde een alternatief bieden voor de traditionele planningsaanpak zoals die toen met de praktijk van de gewestplannen domineerde. De planningspraktijk kwam neer op het opmaken van bodembestemmingsplannen waarbij de ruimte opgedeeld werd in zones waar dan specifieke functies zoals wonen of landbouw aan gekoppeld werden. Het plan gaf de eindtoestand van de ruimte weer. Diverse aanvragen (bouwaanvragen etc.) werden beoordeeld in de mate waarin ze aan het plan conformeerden. Ik wou, geïnspireerd door de modernistische idee van de maakbaarheid van de ruimte, een planningstheorie ontwikkelen waarin de oplossingen niet noodzakelijk een verlengstuk van het verleden of heden zijn, maar net konden breken met de ruimtelijke toestand uit het verleden.

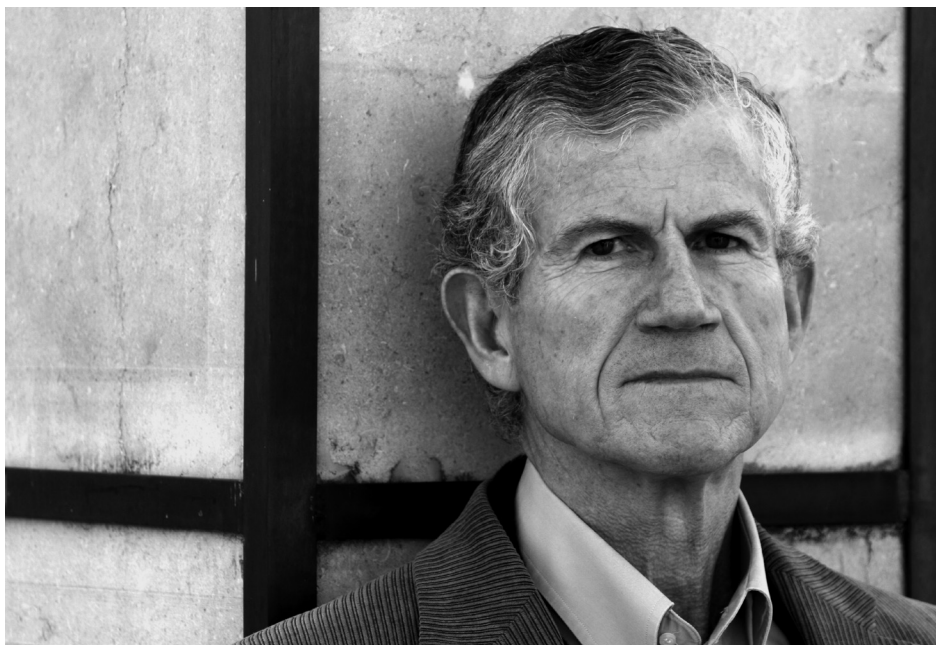
Voor de wetenschappelijke uitwerking van deze planningsbenadering inspireerde ik me op de Franse filosoof Bergson¹, de Belgische filosoof Ladière*, het werk van de Turks-Amerikaanse systeem filosoof Hassan Ozbekhan* (die ook betrokken was bij het opstarten van de Club van Rome) en het prospectief denken van de Futuribles* beweging met de Jouvenel. Je moet een onderscheid maken tussen twee tijdsbegrippen: een abstract en een psychologisch begrip van de tijd. In het abstracte tijdsbegrip is de planner louter een waarnemer. Waarden en normen worden als niet rationeel beschouwd en vallen dus buiten het vakgebied van de planner. De toekomst is in die visie het verlengde van het heden en verleden, waarbij hoogstens iets aan de randvoorwaarden gewijzigd kan worden. In het psychologische tijdsbegrip maken waarden en normen wel deel uit van wat je op een rationele manier kan bekijken en bespreken. In dit begrip is de toekomst meervoudig. De toekomst houdt verschillende mogelijkheden in. Die meervoudigheid van de toekomst wordt echter herleid tot een 'uniciteit' van de feiten door de beslissingen die vandaag genomen worden. Uit alle mogelijkheden kan er dus slechts een beperkt aantal gerealiseerd worden. Dat legt een belangrijk gewicht op de keuzes die in het heden gemaakt worden en dus de waarden en normen die daaraan ten grondslag liggen.

Deze visie vond aanknopingspunten bij een beperkt aantal wetenschapper zoals de Nederlandse socioloog P. Thoenes* en de planoloog Steigenga*. Steiginga, de eerste hoogleraar planologie in Amsterdam, bekeek de ruimte als een sociaal construct die tot stand komt door sociale, en dus door mensen en hun beslissingen gestuurde, processen. De opgang van het neo-marxisme (Castells, en in Nederland Launspach en Goedman) in de tweede helft van de jaren 1970 sloot daar perfect op aan, maar hier stelde zich opnieuw de uitdaging van hoe je die overtuigende verklaringen van het neo-marxisme op een rigoureuze manier kan doortrekken naar oplossingen. De structurele oplossingen die zij suggereerden stonden immers volledig haaks op de instituties en structuren zoals die toen, en vandaag nog, bestonden.

Uw doctoraat ging over strategische ruimtelijke planning. Een groot deel van uw carrière staat, zoals uit het antwoord op de vorige vraag al bleek, in het teken van het overstijgen van de traditionele bestemmingsplanning. Wat houdt die strategische ruimtelijke planning precies in en aan welke maatschappelijke behoeften komt het tegemoet?

Strategische planning ligt dichtbij wat wij in de jaren 1970 voluntaristische planning noemden. Op basis van het psychologische tijdsbegrip en een wetenschappelijke visie waarin expliciet over waarden en normen gesproken werd ging de voluntaristische planning over het maken van structurele keuzes voor de toekomst. Voluntaristische of strategische planning stuurt dus aan op structurele veranderingen en ruimtelijke transformaties. De discussie over

¹ De belangrijkste denkers die een invloed hadden op het denken van prof. Louis Albrechts (aangeduid met een sterretje) worden kort toegelicht in het kader 'Intellectuele invloeden van Louis Albrechts'.

de onaangepastheid van de bestaande planningsmethoden om structurele veranderingen teweeg te brengen en de nood aan wat later structuurplanning zou worden, woedde in die tijd ook onder de praktijkplanners. Charles Vermeersch, mijn collega-opdrachthouder voor het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, kwam uit die hoek.

Wil men structurele ruimtelijke transformaties teweeg brengen, dan is er enerzijds de enigszins Machiavellistische benadering. Ruimtelijke ordening heeft weinig financiële middelen en enkel “negatieve” macht zoals het goedkeuren en weigeren van vergunningen. Je hebt dus de financiële middelen en de beslissingsmacht van andere beleidsdomeinen nodig om de inhoud van je ruimtelijke plan te kunnen realiseren. Strategische planning kan de factor macht dus niet negeren. Maar in de politieke context van de jaren 1960 maakten andere vormen van legitimiteit opgang en werd overleg met de burger belangrijker. De democratiseringsbeweging stuurde aan op een grotere betrokkenheid van de bevolking. Dit doorbrak het superioriteits denken van de planner over de eigen technische kennis en rationaliteit. De uitdaging was de kennis van de burgers mee een plaats te geven in het ruimtelijk planningsproces.

Als opdrachthouder van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen kreeg u de kans om uw strategische benadering van ruimtelijke planning in de praktijk om te zetten. Hoe werd het draagvlak voor het maken van een RSV opgebouwd? Wat was uw rol en bij uitbreiding die van de Vlaamse planningswereld daarin?

De neoliberale jaren 1980 waren moeilijke jaren voor de planning. Net zoals overheid en vakbond was planning in die jaren een vies woord. De postgraduate opleidingen ruimtelijke planning aan de Vlaamse universiteiten raakten in de problemen omdat er zo weinig perspectief was voor de studenten planning. Met een viertal betrokkenen (Georges Allaert, Charles Vermeersch, Marcel Smets en mezelf) trokken we in 1992 naar minister Kelchtermans. Tot onze verrassing kregen we daar te horen dat de minister eraan dacht

om de draad van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) opnieuw op te pikken en tot een goed einde te brengen. Kelchtermans had, toen hij Vlaams minister van Leefmilieu was, een globaal kader voor het milieubeleid ontwikkeld (MINA-plan) en hij wou nu hetzelfde doen voor ruimtelijke ordening.

Charles Vermeersch en ikzelf hebben hierin het voortouw genomen. We waren bereid deze opdracht op te nemen, maar alleen als we onze denkbeelden en ideeën op een lijn konden stellen met die van de minister. Dit kan je theoretisch kaderen binnen de ‘equity planning’ van Norm Krumholz*. We deden dit via een document - Vlaanderen in Vorm - waarin we onze inhoudelijke “(voor)waarden” oplistten en uitlegden hoe we onze visie een institutionele verankering wilden geven. We vroegen de minister om een planningsdienst uit te bouwen die onze ideeën kon assimileren en uitvoeren. Omdat ruimtelijke ordening toen omgeven werd met een geur van cliëntelisme en corruptie wilden we ook dat de minister een aantal achterpoortjes in de ruimtelijke ordeningswet zoals het minidecreet en de opvulregel dichtte. Dit was broodnodig om het imago van ruimtelijke planning te verbeteren. We zijn als opdrachthouders altijd heel voorzichtig geweest en hebben erover gewaakt ons door niemand voor de kar te laten spannen. We hebben ons bewust binnen de administratie gelokaliseerd met als doel nieuwe inzichten daar te institutionaliseren.

Wij beseften heel duidelijk dat de ruimte tot stand komt doordat ze gedragen wordt door individuen en groepen. Dit betekende dus dat we een draagvlak bij de gewone bevolking nodig hadden om het traditionele ruimtelijke gedrag bij te kunnen sturen. De gewestplanning met de algemene en bijzondere plannen van aanleg konden hier absoluut niet voor zorgen. Om dit draagvlak te creëren maakten we gebruik van de vrijheid die we van de minister kregen om zelf studie-opdrachten uit te schrijven. Op die manier konden we via het bestellen van studies de praktijkwereld via hun onderzoekspoot op een actieve manier betrekken bij het uitwerken van de Vlaamse structuurplanning. Zo kregen ze de kans mee te wegen op het proces en vermeden we oppositie.

Het was een hectische periode. Een drietal eerdere pogingen om een RSV op te stellen mislukten, waardoor een aantal mensen de boot afhielden. We zijn met heel veel mensen gaan praten om uit te leggen wat we wilden doen. We probeerden daarbij telkens de uitwerking van onze ideeën te vertalen naar de lokale situatie van de gesprekspartners. Op die manier konden ze zich concreet voorstellen wat het RSV voor hen zou betekenen. Op die manier kregen we heel wat lokale bekommernissen te horen, waardoor wij dan waar nodig de uitwerking van de structuurplanning bijstuurden.

Als opdrachthouders kregen we het voordeel van de twijfel. Noch Charles Vermeersch noch ikzelf hadden een politiek mandaat of een partijkaart. We werden er dus niet van verdacht er een verborgen agenda op na te houden. De nauwste contacten die we in de civiele samenwerking onderhielden was met het ACW. Zij waren bekommerd om de kwaliteit van de omgeving in de breedste betekenis van het woord. Als organisatie met een sterke koepel waren zij een gemakkelijkere gesprekspartner dan het gedecentraliseerd werkende ABVV. Voor het ACW ging de kwaliteit van de omgeving over de problematiek van alleenstaanden voor wie het woningaanbod niet overeenkwam met hun wensen en behoeften, over het gebrek aan openbaar vervoer, over het tekort aan speelplaats voor kinderen, over verkeersonveiligheid, over weinig kwalitatieve stedelijke woonomgevingen enzovoort. Allemaal problemen waarvoor ruimtelijke ordening mee een oplossing kon bieden. De contacten met de Boerenbond verliepen moeilijk, maar met individuele landbouwers ging het vlotter. We begrepen de legitieme eis van landbouwers voor een stabiel wettelijk kader en rechtszekerheid voor hun investeringen.

Intellectuele invloeden van Louis Albrechts

1. Henri Bergson

Henri Bergson was een Franse filosoof (1859-1941) met een sterke interesse in nieuwheid, het spontaan ontstaan van dingen en het onvoorziene. Hij bekritiseerde de in zijn tijd dominante mechanistische visie die volgens hem niet in staat was voortdurende verandering, transformaties en nieuwheid in het leven te verklaren. De lineaire mechanistische visie liep volgens hem voortdurend vast op de onvoorziene effecten die de tijd steeds weer met zich meebrengt. Bergson benadrukte de grenzen aan onze rede en het procesdenken. Zijn denken leeft onder meer verder in het post-structuralisme van Gilles Deleuze en Félix Guattari.

2. Jean Ladrière

De Belgische filosoof Ladrière (1921-2007) was expert in de filosofie van de techniek en wetenschappen en Christelijk theoloog. Hij was erg geïnteresseerd in het statuut van de waarheid en de onmogelijkheid om een ultiem fundament te vinden voor kritische kennis in een maatschappij met een veelheid aan interpretaties en zienswijzen. Voor Ladrière is de waarheid onvatbaar en 'toujours à faire'.

3. Hassan Ozbekhan:

Hasan Özbekhan (1921-2007) was een Turks-Amerikaanse systeemfilosoof, wetenschapper, cyberneticus en een ruimtelijke planner. Hij was professor Management aan de Wharton Business School. Ozbekhan was medestichter en de eerste voorzitter van de Club van Rome. In 1970 schreef Ozbekhan het eerste rapport voor de Club van Rome, *The Predicament of Mankind*. Zijn belangrijkste werk behandelt het "futures creation planning model" waar lange-termijnplanning centraal stond.

4. De Futuribles beweging

De Futuribles beweging (<http://www.futuribles.com/>) is een internationale organisatie in Parijs die gespecialiseerd is in toekomststudies. De organisatie bestudeert onder meer de impact van nieuwe technologieën, strategische plannen en de opkomst van de informatiemaatschappij op beleidsplanning en -vorming. Bertrand de Jouvenel (1903-1987) stichtte de organisatie in 1960. de Jouvenel was een politiek liberaal en richtte zich op het sociaal beleid in de naoorlogse periode en de ethiek van de herverdelingspolitiek. Vooral de dimensie van autoriteit als centraal instrument van overtuiging was hierin belangrijk ("authority ends where voluntary consent ends"). In 1947 richtte Bertrand de Jouvenel samen met onder meer Friedrich Hayek en Milton Friedman de liberale denktank "the Mont Pelerin Society" op.

5. Piet Thoenes

Piet Thoenes (1921-1995) was een Nederlandse socioloog. Hij argumenteerde dat de sociologie van zijn tijd veel te conformistisch was door een eenzijdige oriëntatie op onderzoek met verifieerbare hypothesen en zich te weinig ontwikkelde in de richting van een maatschappijkritische macrosociologie. Tegen de technocratie in zag hij het als de taak van sociologen om op open en ondogmatische wijze de politieke discussie te stimuleren om zo de democratie nieuwe impulsen te geven. Hij pleitte voor een 'concrete utopie' die uitging van een grondige wetenschappelijke analyse van de samenleving. Als voorstander van de socioloog als maatschappijontwerper besteedde hij samen met zijn medewerkers veel aandacht aan de ontwikkeling van planningsmethoden en scenario's.

6. Willem Steigenga

Willem Steigenga (overleden in 1974) was professor planologie en demografie aan de universiteit van Amsterdam. Bij de aanvaarding van zijn ambt als hoogleraar sprak hij een inaugurale rede getiteld 'Van sociale analyse naar sociaal-ruimtelijke constructie' uit, waarin hij op zoek ging naar de beste aanpassing tussen maatschappelijke waarden en de ruimte. Om op ingrijpende ruimtelijke veranderingen zoals de snel groeiende bevolking, de verstedelijking en verhevigde druk op de ruimte te kunnen reageren hadden we volgens Steigenga nood aan een sociaal-ruimtelijk onderbouwde utopie of constructie die uitgaat van maatschappelijke waarden en duidelijk maakt naar welke ruimtelijke oplossingen we zouden moeten streven.

7. Norman Krumholz

Norman Krumholz was tussen 1969 en 1979 Cleveland Planning Director en momenteel professor in Urban Studies aan de Cleveland State University. Samen met Paul Davidoff is hij een van de grondleggers van de 'equity planning'. Equity planning streeft ernaar de belangen van uitgeslotenen en sociale en ecologische bezorgdheden zoveel als mogelijk de ruimtelijke planningsprocessen te laten beïnvloeden. Planning wordt gebruikt als een instrument om de levensomstandigheden van mensen die racisme en armoede ondergaan te verbeteren.

8. Iris Young

Iris Young (1949-2006) was een Amerikaanse feministische politieke wetenschapper. In haar boek 'Justice and the politics of difference' bekritiseerde ze het herleiden van het vraagstuk van sociale rechtvaardigheid tot een herverdelingskwestie. Een dergelijke visie gaat volgens haar te veel uit van een sociaal en cultureel homogeen publiek, dat in de praktijk meestal samenvalt met de normen, attitudes en belangen van de blanke Europese man. Young argumenteerde dat we democratische normen en het beleid moeten afstellen op een gedifferentieerde, cultureel pluralistische samenleving.

Hoe kwamen jullie tot de belangrijkste doelstellingen van het RSV?

De belangrijkste principes van het RSV kwamen snel naar voor. Dat was ook nodig want je hebt een kader nodig om gesprekken te kunnen voeren. Het hoofdprincipe was het versterken van de steden. Die hadden toen een barslecht imago. Een ruimtelijk beleid gericht op de versterking van de steden moest uiteraard een verlengstuk krijgen in de landelijke gebieden. Daar werd het principe restrictiever omgaan met de open ruimte. We presenteerden dit positief door de natuurlijke structuur voor te stellen als de groene ruggengraat van Vlaanderen. De doelstellingen poorten als motor voor ontwikkeling en infrastructuren als bindteken voor locatie van activiteiten komen voor mij op een ietwat lager niveau omdat ze reeds vervat zitten in de twee voorgaande doelstellingen. Ondanks het feit dat de vier belangrijkste doelstellingen ons al vrij snel scherp voor de geest stonden wist vrijwel niemand wat het eindresultaat zou zijn. Na decennia ruimtelijke planning via bodemgebruikplannen was iedereen, de grote sectoren inclusief, onwennig. Zo kostte het ons heel wat tijd de hiërarchische categorisering van wegen bij de burgerlijke ingenieurs van de administratie bruggen en wegen binnen te brengen. Maar eens aanvaard werd het voor hen een bijbel, wat natuurlijk ook weer niet de bedoeling was.

In welke mate slaagde het RSV erin haar doelstellingen te bereiken?

Het document van het RSV is niet het belangrijkste. Het belangrijkste is de institutionalisering van een strategische manier van plannen. De ruimtelijke planningsdienst breidde uit van een vier- naar een 30 tot 40-tal medewerkers. In het begin zaten daar veel van onze beste studenten die actief met ons meegewerkt hadden aan de opmaak van het RSV. Samen hebben we geleerd hoe met structuurplanning om te gaan. Een aantal kwalitatieve mensen zijn na verloop van tijd, onder meer wegens gebrek aan promotiekansen, weggegaan.

De institutionalisering van onze strategische visie op structuurplanning is niet helemaal gelopen zoals vooropgesteld. Ik vind het spijtig dat de structuurplanning wettelijk verankerd is. Dat gaat in tegen het vooropgestelde strategische karakter ervan. De wettelijke verankering maakt vernieuwing moeilijk. Nochtans moeten we steeds opnieuw keuzes maken voor structurele verandering. De nood aan planners bij de Vlaamse ruimtelijke planningsdienst, het vervangen van ervaren planners die de dienst verlieten en de krapte op de arbeidsmarkt, impliceerde dat nogal wat jonge mensen, die pas van de schoolbanken kwamen en geen ervaring hadden dienden aangenomen te worden. Het gebrek aan ervaring werd dan ook gecompenseerd door de neiging om de structuurplannen te strikt te gaan toepassen. Structuurplanning was bedoeld als strategisch plannings-instrument en zeker niet als regulierend instrument voor het toekennen van vergunningen.

Zo is bijvoorbeeld de afbakening van stedelijke gebieden anders gegaan dan bedoeld. Die afbakening was nodig om de taakstelling op het vlak van wonen en werken in de bestaande stedelijke gebieden te kunnen garanderen. De procedure is volgens mij te ingewikkeld en te zwaar geworden. Het parallel laten verlopen van afbakeningsprocessen, aangestuurd door de Vlaamse of provinciale overheid, en gemeentelijke structuurplanningsprocessen, aangestuurd door de lokale overheden, heeft op een aantal plaatsen tot spanningen geleid. In de praktijk heeft men via die afbakeningen echter een heel aantal andere problemen op te lossen, zoals die van het aanwijzen van terreinen voor woonwagengedrag.

We hebben inspanningen gedaan naar het provinciale niveau om structuurplanning uit te leggen op basis van concrete dossiers. Dit had ook met de gemeenten moeten gebeuren. Te meer omdat een aantal gemeenten zelf al geëxperimenteerd hadden met structuurplanning.

We hebben ook altijd gepleit voor een eigen relatieve autonomie van elk bestuursniveau. Nu op ieder niveau structuurplannen opgemaakt zijn kan nagekeken worden wat op welk niveau best kan ingevuld worden. Anderzijds hebben we de mening verdedigd dat het RSV door de regering en niet door het parlement goedgekeurd diende te worden. In het parlement zaten teveel burgemeesters die de gemeentelijke logica en belangen dreigden te volgen en niet de belangen van de Vlaamse regio.

Sommigen, zoals Witlox, Verhetsel en Allaert, argumenteerden dat de economische dimensie niet voldoende opgenomen en ondersteund werd in de structuurplanning. Vindt u die kritiek terecht?

We hebben veel moeilijkheden gehad met de economische sector. Het was niet evident de juiste gesprekspartner te vinden: individuele bedrijven, het VEV of de Vlaamse administratie economie? We lieten studies uitvoeren om tot een inzicht te komen in de economische structuur. Cabus en Vanhaverbeke voerden deze studies uit, maar bekritiseerden het RSV achteraf wel omwille van de volgens hen zwakke economische dimensie. Die kritiek vertaalde zich later in het SPRE-rapport waarin zij de ruimtelijk-economische hoofdstructuur van Vlaanderen uittekenden.

Toen we het Vlaams Economisch Verbond contacteerden was hun enige reactie dat ze een bepaalde hoeveelheid hectaren nodig hadden voor economische activiteiten. Dat cijfer was een extrapolatie van wat in de voorbije tien jaar bij gecreëerd was. Als opdrachthouders hebben we toen ramingen van de toekomstige economische nood aan ruimte gemaakt op basis van de dynamiek van jobcreatie. We vertaalden het volume arbeidskrachten dat werk nodig had in oppervlakte. Op basis van bestaand onderzoek maakten we een inschatting hoe de primaire, secundaire, tertiaire en quataire sector in de toekomst zouden evolueren qua ruimte-behoefte. We vertrokken daarbij niet van extrapolaties, want dan zou de secundaire sector op nul uitgekomen zijn. Dit zou uiteraard geen realistische inschatting geweest zijn. De lokalisatie- en ruimtebehoeften van verschillende sectoren konden we niet meenemen omdat daar geen verfijnd onderzoek over bestond.

Ons studiewerk gaf ons een stevige onderhandelingsbasis met de economische sector. Dit was nodig omdat economie een sterke sector is met eigen studiediensten en journalistieke kanalen, die zeer snel de boodschap verspreidde dat het RSV negatief zou zijn voor de economie en tewerkstelling. De overheid moet bijsturen in verband met de ruimtelijke kwaliteit van de bedrijventerreinen, een zuinig ruimtegebruik, de locatie van economische activiteiten, om de steden te versterken en de open ruimte te vrijwaren.

Hoe bekijkt u de tendensen vanuit het kabinet Van Mechelen om terug ruimte aan te snijden voor nieuwe bedrijventerreinen? Is het RSV niet steeds opnieuw verwickeld in een politieke logica die haaks staat op de duurzamere lange termijnlogica van het RSV?

Je kan een ondernemer natuurlijk niet verplichten op een bepaalde plek te investeren. Inzichten die vanuit het SPRE naar boven komen moeten mee genomen worden. Ik heb er absoluut geen probleem mee dat er een aantal bijsturingen moeten komen. Hierbij zal er met (niet voor) de economische sector moeten gewerkt worden zoals ik pleit voor het samenwerken met andere actoren. Maar dit zou op voet van gelijkwaardigheid moeten gebeuren en hier speelt het machtsmoment natuurlijk een belangrijke rol.

Pascal Dedecker noemde het RSV sociaal bijziend en stelde dat de ruimtelijke principes van het RSV niet gestoeld zijn op sociale rechtvaardigheidsprincipes. Hij stelt onder meer dat de compacte stadsidee als abstracte idee opgelegd werd door de planners en geen rekening hield met mogelijke sociale verdringingseffecten die in de praktijk door de marktwerking worden voortgebracht. Hoe staat U tegenover deze kritiek?

Pascal Dedecker werkte ook mee met het RSV. De taakstelling om een belangrijke groei van wonen en tewerkstelling in de stedelijke gebieden te realiseren vormt een hoeksteen van het RSV. We hebben ook altijd gesteld dat de taakstelling mocht uitgebreid worden naar andere gebieden indien ze niet op een kwalitatieve manier, inclusief sociaal kwalitatief, gerealiseerd kon worden. Een auteur die me in dat verband sterk beïnvloed heeft is Iris Young* met haar boek "Justice and the Politics of Difference". Het duurzaamheidsprincipe dat aan het RSV ten grondslag ligt betekent ook dat sociale verdringingseffecten tegengegaan moeten worden, maar naar mijn mening moet dit door de steden gedaan worden. Het valt niet te ontkennen dat er verdringingseffecten zijn, maar zijn die erger dan in de jaren 1980 toen er nog geen RSV was?

Sociale woningbouw annex groepswooningbouw is een constante in ruimtelijke ordening. De woonuitbreidingsgebieden in de gewestplannen gaven de overheid de mogelijkheid om initiatieven te nemen wat betreft sociale woningbouw. Sommige overheden hebben die gebieden snel aangesproken en hebben niets meer vrij. Andere gemeenten hebben voorzichtiger gebouwd en hebben nog reserve. Sociale woningbouw is ook binnen het RSV een bekommernis gebleven. Het is onmiskenbaar dat de prijs van bouwgronden gevoelig gestegen is. In welke mate het RSV daartoe heeft bijgedragen zou moeten onderzocht worden. Duurdere bouwgrond heeft geleid tot kleinere percelen. Ik beoordeel dit positief. Grond is schaars en we moeten er dan ook zuinig mee omspringen.

Strategische ruimtelijke projecten lijken de nieuwe hype te zijn in de planningswereld. Het RSV wordt dikwijls gebruikt om prestigieuze stadsprojecten, die de economische competitiviteit van onze post-industriële steden moeten opvijzelen, te legitimeren en inspraak van de bevolking af te wijzen (b.v. Oude Dokken in Gent, Sint Pietersstation, Stationsbuurt in Antwerpen). Welke meerwaarde hebben die strategische projecten?

De stedelijke projecten kwamen er om de burgers duidelijk te maken dat het de overheid menens was met het optrekken van de kwaliteit van de steden. Ze waren bedoeld als signalen dat de stad belangrijk is. Veel overheidsmaatregelen starten als punctuele maatregelen, maar deinen later uit zodat het effect ervan verwatert. Onze bedoeling was, gezien de beperkte middelen, een maximaal resultaat te bekomen in een beperkt aantal strategisch gekozen projecten.

Loopt het niet fout met de signaalwaarde van strategische stadsprojecten als het RSV gebruikt wordt om inspraak van de lokale bevolking af te wijzen?

Laat me daar zeer duidelijk in zijn. Geen enkel voorstel binnen het RSV kan of mag gebruikt worden om de gewettigde inspraak van de lokale bevolking af te wijzen.

Dreigen strategische projecten geen accupuncturale ingrepen te worden die de sociale ongelijkheid doen toenemen? Leidt de selectieve focus van stadsprojecten zonder corrigerende maatregelen niet automatisch tot sociale verdringing in de wijken? Wat is de verantwoordelijkheid van de planning op Vlaams niveau om te zorgen dat ruimtelijke kwaliteit in steden alle sociale groepen ten goede komt?

Het RSV had, zoals ik reeds heb aangegeven, specifieke bedoelingen met de strategische projecten. Als je daarbij de uitgangshouding van duurzaamheid voegt met een uitgesproken sociale dimensie dan is het duidelijk dat de Vlaamse overheid er mee moet over waken dat duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit niet op een eenzijdige manier ingevuld worden.

Macht is een centraal gegeven in uw denken over planning. Toch bleef u altijd geloven dat de sociaal-ruimtelijke problemen opgelost konden worden met een verbeterd publiek beleid, nieuwe vormen van besluitvorming en beleidsimplementatie. Stellen de structurele machtsonevenwichten die ingebakken zitten in onze kapitalistische samenleving dan geen grenzen aan de mogelijkheden van het beleid om de sociale problemen op te lossen?

Laat me duidelijk zijn het RSV gaat de structurele machtsonevenwichten niet veranderen. Op basis van interviews met ministers, kabinetsmedewerkers en mijn eigen aanvoelen heb ik een analyse gemaakt van hoe macht in het RSV gespeeld heeft. Ik heb dit bewust een aantal jaren na de goedkeuring van het RSV gedaan. Macht heeft dan ook zowel in mijn meer theoretisch denken als in mijn praktijk altijd veel aandacht gekregen. In het RSV hebben we op macht ingespeeld door coalities aan te gaan en 'vrienden te maken'. Zo was er de nauwe samenwerking met vakbonden en de milieubewegingen maar ook met vakgenoten, om om te gaan met de macht van de economische sector. In het RSV hebben we ook ervaren dat kennis macht betekent. Door bijvoorbeeld kennis te verwerven in economische dossiers werden we een meer evenwaardige partner in onze discussies met de economische sector. In interkabinetten werkgroepen werden we vaak geconfronteerd met oud-studenten die werkten voor

ministers met een verschillend politiek signatuur. In bepaalde gevallen was dit nuttig om machtsrelaties te doen kantelen. Onze aanwezigheid in die interkabinetten werkgroepen maakte het vaak mogelijk, om de intrinsieke kracht van de redenering te laten doorwegen.

In uw denken over planning staat overleg, participatie en communicatieve interactie tussen verschillende actoren centraal. Kan die rationele communicatie en argumentatie altijd en overal de machtsverhoudingen opheffen?

Absoluut niet! Wat wel mogelijk wordt is de argumentatie en machtsverhoudingen transparanter te maken, coalities te smeden en daardoor een impact te krijgen.

Moet planning naast een beleidsproject ook geen politiek project zijn?

Planning zit onlosmakelijk in politiek verweven maar het is geen politiek. Het is een project gebaseerd op waarden. Wat mij betreft staan ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid -in hun verschillende dimensies- centraal. Sommige beleidsprojecten zijn echter nog te zeer technocratische projecten. Het is steeds moeilijk om een discussie te hebben over wat je drijft, waarvoor je staat, maar het is belangrijk om dit te expliciteren. Daarom is het zo belangrijk samen te werken met politici waarmee je op één lijn kan zitten Vandaar onze voorwaarden bij het opdrachthouderschap van het RSV. Met het Vlaams Belang hebben wij bijvoorbeeld nooit samengewerkt.

Welke belofte houdt de planningsdiscipline in voor de toekomst?

Alledaagse problemen zijn belangrijk maar ze moeten binnen een structureel perspectief geplaatst worden. Ik heb het gevoel dat ruimtelijke planning bij een aantal grote dossiers ofwel zichzelf buiten spel zet ofwel buitenspel gezet wordt. Een typisch voorbeeld voor mij is de Oosterweelverbinding. Deze heeft een structurele impact op de stad Antwerpen. Ruimtelijke planning moeten meer durven aanwezig zijn in het publieke debat rond grote maatschappelijke problemen om te zorgen dat datgene waar planning voor staat ook deel uitmaakt van de oplossingen die geformuleerd worden. De opwarming van de aarde en diversiteit zijn volgens mij belangrijke maatschappelijke problemen waar planners over moeten nadenken. Planners moeten toekomstbeelden creëren, hun creativiteit inbrengen en oplossingen suggereren. We hebben geen nood aan meer van hetzelfde. Neem nu de verkeersproblematiek. We kunnen niet eindeloos meer kilometers met de auto gaan rijden. Het is een gunstig moment om die problematiek aan te pakken, nu de kosten van het autogebruik gevoelig stijgen. We moeten insteken op spoor-, water- en collectief vervoer en compact wonen.

Daarnaast moeten planners diversiteit op de agenda plaatsen. We moeten een aantal problemen troeven proberen te maken. Concreet kan dit door de veelkleurigheid van de allochtone bevolking in onze steden niet als een probleem maar als een troef te zien. Als we in het zuiden op vakantie gaan vinden we lokale markten, het uitstallen van waren op trottoirs positief. In onze eigen steden is het vaak een bron van ergernis. Het diversiteitsthema heeft belangrijke linken met ruimtelijke planning, vooral wat betreft de fysiek-ruimtelijke integratie van diverse maatschappelijke groepen. Denken we maar aan de discussies over quota's versus homogene gemeenschappen.

Om de belofte van planning te kunnen waarmaken moeten we op een kritisch-realistische manier blijven geloven in de maakbaarheid van de ruimte. Opdat planning als maatschap-

pelijk project zijn meerwaarde zou kunnen bewijzen moeten we het beeld van planning als het afleveren van bouwvoorschriften doorbreken. Waarmee het gesprek opnieuw beland is waar we begonnen, namelijk bij de nood aan creativiteit en wervende toekomstbeelden binnen een nieuwsoortige strategische planning.

Stijn Oosterlynck is post-doctoraal onderzoeker aan het departement voor Architectuur, Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening aan de KU Leuven.

Pascal Debruyne bereidt een doctoraat voor over multi-scalar/multi-level governance en duurzame ontwikkeling in Vlaanderen aan het Centrum voor Duurzame Ontwikkeling van de Universiteit Gent.

Foto's: Freddy Willems

Dit artikel verscheen eerder in ingekorte versie in de Gentse stadskrant Tiens Tiens, nr. 13, www.tienstiens.org